

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

УСНА СЛОВЕСНІСТЬ, ФОЛЬКЛОР ТА ПИСЕМНІ ПАМ'ЯТКИ

Агіографія. Анекдоти. Апокрифи. Байки. Билини.
Вертеп. Ворожіння. Гадання. Голосіння. Думи.
Забобони. Загадки. Замовляння. Ігри. Казки.
Коломийки. Легенди. Літописи. Міфи. Небилиці.
Обрядові пісні. Патерики. Патристика. Перекази.
Повір'я та Прикмети. Прислів'я та Приказки.
Скоромовки. Танець. Хоженія. Хоровод. Хроніки.

* * *

Усна народна творчість, або фольклор, — складова художньої культури народу. Слово, особливо поетичне, високо шанувалося давніми слов'янами. Воно з давніх давен пов'язане з тради-

ціями, обрядами, ритуалами, з різними видами життя і діяльності людини; виражає переживання і настрої. Фольклор узагальнює життєвий досвід, світогляд, естетичне ставлення до дійсності, ілюструє життєдіяльність людини в різних сферах.

Створювали як поетичні, так і прозові твори талановиті особистості, проте імена багатьох із них втрачені, лише з пізніших часів, коли усний фольклор почали фіксувати на папері (з XVIII ст.), збереглися свідчення про творців — поетів, письменників, філософів, — обдарованих представників слов'янських народів.

„За вкрай рідкісними винятками немає „народної” творчості, тому що всякий твір, всяка творчість пов'язана з одним автором, і немає „ненародної” творчості, тому що всякий твір точно так само пов'язаний з країною його творця і тим самим з належною їй національною культурою...”

В царині мистецтва будь-який дійсно новий твір звертається до дуже обмеженої публіки. Будь-яке творіння, відмічене печаттю нового і оригінального, завжди сміливе і буває зрозумілим тільки небагатьом обраним. Мимоволі коло розширюється і стає надбанням спочатку великої публіки, а потім і всього народу. Але водночас еліта вже йде далеко вперед, і твір, форма якого застаріла, перестає здаватися сміливим і стає історичною пам'яткою, що дбайливо зберігається в живо-

му музеї, яким є народ, що зберігає тільки твори, котрі відповідають його смаку і його інтересам” (Сергій Лифар).

* * *

Перша бібліотека на Русі була заснована у Софійському соборі в 1037 р.

Найдавніша рукописна книга, яка збереглася до наших днів — Остромирове євангеліє (євангелійські читання), написане дияконом Григорієм для новгородського посадника Остромира у 1056—1057 рр. Книга написана на пергаменті уставом (парадним шрифтом).

Перший дидактичний художній твір Київської Русі „Повчання князя Володимира Мономаха” було укладено 8 лютого 1106 р.

Першим українським автором, книга якого — „Прогностична оцінка поточного 1483 року...” — вийшла друком у 1483 р. в Римі був Юрій Котермак (Дрогобич) — один із перших українських докторів філософії і медицини. Книгу, в якій зібрані тогочасні відомості з астрономії, географії, медицини, метеорології, видав відомий друкар Є. Зільберт тиражем 500 примірників.

Перший переклад євангелійських текстів українською мовою був здійснений у 1556—1561 рр. в резиденції удільних князів місті Пересопниці (Рівненська область). Нині Пересопницьке євангеліє, на

якому присягають на вірність народові України
Президенти, зберігається у фондах Національної
бібліотеки ім. В. Вернадського.

Перша книга українською мовою в Україні —
„Солопій і Хівря” П. Гулака-Артемовського —
вийшла в Харкові в 1819 р.

АГІОГРАФІЯ

Життя святих; оповідки про життя, страждання та подвиги благочестя людей, які були канонізовані церквою, визнані святими й офіційно удостоєні вшанування. Життя святих називалися агіографією (від грец. „агіос” — святий й „граф” — пишу). У життях часто складні й цікаві сюжети, наприклад, візантійські агіографи використовували фабули давньогрецьких авторів.

Один із перших агіографічних творів, перекладених у Київській Русі „Житіє Євстафія-Плакиди”; відоме також „Житіє Олексія, чоловіка божого”.

Написання житія святого було необхідним елементом для його канонізації, тобто саме житіє з описанням праведного життя подвижника було підґрунтям для визнання його святим.

Руська церква прагнула правової та ідеологічної незалежності від церкви візантійської. З 1051 р., коли митрополитом зійшов Іларіон, духівник Яро-

слава Мудрого (перший руський митрополит), почав зростати авторитет руських монастирів (особливо Києво-Печерського).

Руська церква наполягала на канонізації своїх, руських святих, тому на Русі виникли власні житія, оригінальні. Візантійські житія також спонукали до написання вітчизняних творів.

У другій половині XI ст. монах Києво-Печерського монастиря Нестор пише „Житіє Феодосія Печерського” і два варіанти житія Бориса і Гліба. Автор відступає від традицій візантійських творів, від канонів, він уміло створює ілюзію достовірності фантастичних епізодів, персонажі його живі, ліричні.

Для агіографічної літератури характерна абстрагованість. Суть її в тому, що автор спеціально уникає визначеності, точності, деталей, які б вказували на неповторність, приватність описуваних ситуацій. Це не випадковість, а осмислене прагнення розглядати життя святого наче не в часі й просторі, а як еталон етичних норм — вічний і такий, що притаманний будь до чого.

Ця тенденція в агіографії Київської Русі проглядається в XI ст., та найбільш помітна в XIV—XV ст.

Житія святих — це та форма церковної літератури, яка була найближчою до літератури світської, історичної і публіцистичної; в ній інколи автори вказували опозиційні та єретичні погляди;

помітним був вплив на агіографію апокрифів та легенд.

Вже у XIII ст. в руській агіографії відбувається відхід від канонів жанру, зумовлений історичною дійсністю, політичними тенденціями, усними переказами, реаліями життя героїв. Причиною було ще й те, що героями агіографічних творів стають руські князі, державні діячі („Повість про життя Олександра Невського”, „Житіє Михайла Чернігівського”).

Найпопулярнішою книгою давньоруської літератури був „Києво-Печерський патерик”. Перші варіанти пам’ятки датують початком XIII ст. Вони були створені у вигляді житія святих, послань, повчань, легенд, записаних печерськими монахами. „Патерик” протягом багатьох років переписувався, доповнювався, перероблявся — відомо близько ста його редакцій серед усіх слов’янських народів. Червоною ниткою у „Патерику” проводиться думка про найпершу святість Києво-Печерської Лаври. Легенди про християнські чудеса записані у „Патерику” на місцевому ґрунті. Наприклад, розповідь про ченця Прохора, якого прозвали Лободником через те, що він з лободи робив хліб, а з попелу — сіль. Хліб той був солодким, кращим від пшеничного, але для тих, хто брав його потайки, він був гірким без міри. Тобто нечесний хліб — завжди гіркий.